

Uit de literatuur

D. Mol, W. v. Koenigswald, T. v. Kolfschoten, G. Willemsen, N. Kerkhoff en D. Hendrik

LISTER, A.M., 1991: Late Glacial Mammoths in Britain. CBA Research Report No. 77. "The Late Glacial in north-west Europe" - human adaptation and environmental change at the end of the Pleistocene. - (Eds. N. Barton, A.J. Roberts & D.A. Roe), Council for British Archaeology, 280 blzn.: 1991. ISBN 1-872414-15-X. Prijs ca. Hfl. 70.-

In de bijzonder interessante bijdrage van Dr. A.M. Lister die slechts 9 pagina's beslaat in dit Research Report, wordt een overzicht gegeven van alle beschikbare C-14 dateringen die recent zijn uitgevoerd in verband met het voorkomen van de wolharige mammoet tijdens het Laat-Pleistoceen op de Britse eilanden.

De gegevens die uit het C-14 onderzoek verkregen werden tonen aan dat de wolharige mammoet na de maximum ijsuitbreiding tijdens het Weichselien (glaciaal), circa 20.000 tot 18.000 jaar B.P. nog in Engeland voorkwamen. De wolharige mammoet is ca. 13.000 - 12.000 jaar geleden in Engeland uitgestorven. Tot de jongste mammoeten van de Britse eilanden behoren de resten van de vindplaatsen Condover, Shropshire (de mammoeten van Condover), Pin Hole, Derbyshire, Robin Hood's Cave, Derbyshire, Kent's Cavern, Devon, en Gough's Cave, Somerset.

D. M.

MOIGNE, A.M. (Ed.), 1990: Les Cervidés Quaternaires. Quaternaire, tijdschrift van de Franse vereniging voor de bestudering van het Kwartair, Laboratoire de Préhistoire, Musée de l'Homme, Blz. 162-282: Parijs.

Nummer 3-4, een dubbel nummer van het Franse tijdschrift Quaternaire, is in zijn geheel gewijd aan Pleistocene herten. Vanwege de belangstelling van de W.P.Z. voor fossiele herten, getuige de onlangs (oktober 1991) goed bezochte themadag van de W.P.Z. over herten, lijkt mij een korte mededeling over dit tijdschrift op z'n plaats. Het tijdschrift, net als Cranium op A-4 formaat gedrukt, bevat 11 artikelen die over fossiele herten handelen. Twee artikelen zijn in het Engels, de overige zijn in het Frans.

De inhoud is uiteenlopend en bevat kort samengevat de volgende bijdragen. Een bijdrage over herten tijdens de bewoning van West-Europa door de mens door D. Geeraads. Door A. Lister wordt een verslag geschreven over de geldigheid van een hertesoor uit het Midden-Pleistoceen (*Cervus elaphoides*). Een buitengewoon helder verslag van deze Engelse palaeontoloog die naast het gebied van de fossiele olifanten zeer veel kennis heeft omtrent de pleistocene herten; hij promoveerde aan de universiteit van Cambridge op een proefschrift over fossiele herten. De resten die werden opgegraven

van herten uit de grot van Vallonnet (Roquebrune-Cap-Martin, Alpes-Maritimes) worden geanalyseerd door P.E. Moulle.

De pleistocene herten van de vindplaats Atapuerca (Burgos) in Spanje worden besproken door B. Azanza & B. Sanches. De nieuwste resultaten van de onderzoeken van fossiele herten uit de grot van Arago (Tautavel, Frankrijk) worden beschreven door J. Pernaud. De taxonomie en de biostratigrafie van deze herten worden behandeld door A. Lister. De bijdrage van H. Aouraghe beschrijft de herten van de Midden-Pleistocene Site Orgnac 3, in de Ardèche, Frankrijk.

Van de hand van D. Hadjouis is een kritische bijdrage over een Noord-Afrikaanse pleistocene hertesoor: *Megacerooides algericus*. De endemische herten van de Middellandse Zee eilanden worden door de Italiaanse palaeontoloog C. Petronio behandeld. De endemische herten van Kreta, waarover John de Vos veerschillende keren voor de W.P.Z. gesproken heeft, worden beschreven door L. Carpasso-Barbato. J.L. Guadelli geeft in een artikel de resultaten van een morfologische en biometrische studie aan beenderen van Laat-Pleistocene rendieren uit de Dordogne in Frankrijk.

Het geheel wordt vooraf gegaan door een verslag van Marie-Françoise Bonifay met een verslag van het in september 1990 gehouden Cromer Symposium in Cromer, Engeland. De laatste bladzijden van het tijdschrift zijn gevuld met boekbesprekingen betreffende de literatuur over het Kwartair in de ruimste zin des woords.

Voor degenen die in de herten geïnteresseerd zijn, kan ik dit tijdschrift van harte aanbevelen omdat het naast de nauwkeurige beschrijvingen van geweien, gebitsresten en skeletoverblijfselen, ook een grote hoeveelheid algemene zaken over de fossiele herten van het Pleistoceen bevat.

Het is op eenvoudige wijze te verkrijgen bij het Cosmos Antiquariaat te Zutphen (zie advertentie op de rugzijde van Cranium). De prijs is mij niet bekend.

D.M.

RABEDER, G., 1991: Die Höhlenbären der Conturines, Entdeckung und Erforschung einer Dolomiten-Höhle in 2800m Höhe. - 124 blz., 61 afb. in kleur. ISBN 88-7014-629-4. Prijs ca. Hfl. 45.-

Vier jaar geleden werd in Tirol, ten zuidoosten van Innsbrück (Oostenrijk) de grot van Conturines ontdekt. Deze grot ligt op 2800 meter boven de zeespiegel. Het was een grote wetenschappelijke sensatie dat er in deze zo hoog gelegen grot resten van een pleistocene zoogdierfauna met o.a. de grottenbeer, de grottenleeuw en

alpenmarmot werd aangetroffen. De grot was rijk aan overblijfselen van de herbivore grottenbeer, *Ursus spelaeus*. Tot 1987, het jaar van de ontdekking van de grot, gold het voor onmogelijk dat op een hoogte van 2800 meter, in een vegetatie-arme omgeving, namelijk enkele honderden meters boven de boomgrens, overblijfselen van fossiele zoogdieren uit het Pleistoceen gevonden zouden worden.

Dit zeer fraai uigevoerde populair-wetenschappelijke boek van de hand van Prof. Dr. Gernot Rabeder, een zoogdierpalaontoloog van de Universiteit van Wenen, verhaalt over de ontdekking van de grot, over de speleologie (de grotkunde), de geologie en de palaontologie. De palaontologie, in het onderhavige boek zou men beter kunnen spreken van de leer van de uitgestorven grottenbeer, komt uitvoerig en zeer illustratief aan de orde. Allerlei wetenswaardigheden, zoals de grottenbeer als herbivoor, de winterslaap, het werpen van jongen, de relatie tot andere beren, de oorsprong en over het uitsterven worden uitvoerig en zeer helder behandeld.

Er wordt uit de doeken gedaan hoe en wat er opgegraven werd met vrijwilligers van de universiteit. Vervolgens wordt de ouderdomsbepaling beschreven waarbij het evolutiestadium van de molaren van de grottenbeer een belangrijke bron vormden.

De evolutie van de grottenbeer is aan de hand van het gebit zeer goed te reconstrueren. De evolutie loopt vanaf de etruskische beer (*Ursus etruscus*) via de Deninger beer (*Ursus deningeri*) naar de grottenbeer (*Ursus spelaeus*). Bij het gebit van de grottenbeer zijn primitieve en progressieve kenmerken, of beter oorspronkelijke en afgeleide kenmerken te onderscheiden. Door de aanwezigheid van deze kenmerken in de molaren zijn deze fossielen als tijdsindicator te gebruiken. Hoe de kiezen van de grottenberen zich gedurende het Laat-Pleistoceen ontwikkelden in een relatief korte tijd, wordt op heldere wijze uiteengezet.

Al met al een buitengewoon mooi en vooral helder geschreven boek. Indien men in fossiele roofdieren geïnteresseerd is, dan is dit boek een must.

D.M.

Redactie: Over hetzelfde boek schrijft Dr. W. v. Königswald het volgende.

Die Höhlenbären gelten zwar als die best bekannten fossilen Säugetiere, aber sie geben dennoch immer neue Rätsel auf. Seit mehreren Jahren beschäftigt sich Rabeder mit den Höhlenbären des Hochgebirges. Sie besiedelten während des Weichsel-Glazials Höhenzonen in den Alpen, die selbst heute - unter interglazialen Bedingungen - frei von Vegetation sind. Zu Zeiten der Besiedlung durch den Höhlenbären dürften diese Höhen dicht unter 3000 m. aber eine Hochstaudenflur getragen haben. Das bedeutet, daß zu dieser Zeit auch die Wald-

grenze höher lag als heute, und das trotz grundsätzlich kaltzeitlicher Bedingungen.

Vor diesem wissenschaftlichen Hintergrund stehen Rabeders Untersuchungen in der Conturineshöhle in den Dolomiten Südtirols in 2800 m. Höhe. Es ist selten, daß bereits wenige Jahre nach der Entdeckung einer Höhle und den ersten Grabungen ein Buch vorgelegt werden kann. Rabeder kommt dem allgemeinen Informationsbedürfnis nach, in dem er in sehr anschaulicher Weise die Entdeckung der Höhle im Jahre 1987 schildert, die Höhle selbst beschreibt und die ersten wissenschaftlichen Ergebnisse der Grabungen in den Jahren 1988-1990 mitteilt.

Mit hervorragenden Fotos wird man in die Hochgebirgslandschaft eingeführt und steigt dann mit dem Autor selbst durch die Höhle. Die Organisation und Ausdauer, die für eine wissenschaftliche Höhlengrabung - erst recht im Hochgebirge - notwendig sind, werden deutlich. In kurzen, aber sehr prägnanten Kapiteln wird der Leser in die Evolutionsgeschichte und Paläobiologie der Höhlenbären eingeführt, er lernt die Methode kennen, an der Morphologie der vierten Prämolaren die Evolutionshöhe abzulesen. Weiter wird der Leser in die Grundzüge der Architektur einer Höhle am Beispiel der Conturines eingeführt und erhält im abschließenden Kapitel auch einen Überblick über die anderen Bärenhöhlen der Hochalpen.

Das Buch macht gleichzeitig deutlich, welche Verantwortung bei der Ausgrabung von Höhlen liegt, weil mit jeder Grabung ein Teil der Datenquelle zerstört werden muß. Nicht das Erbeuten von schönen Bärenschädeln ist das Ziel sein, sondern die Gewinnung all der Daten, die es erlauben, das palaeobiologische Umfeld zu rekonstruieren. Das ist nur durch die fachgerechte Bergung der Funde mit allen Randdaten möglich. Deswegen ist es gerechtfertigt, daß in den meisten Ländern die Höhlen unter einem besonders strengen Denkmalschutz stehen.

Das Buch, das sich ausdrücklich an den interessierten Laien wendet, weckt auf anschauliche Weise, reich bebildert mit Fotos und Plänen, das Interesse an den Höhlenbären der Hochgebirge und kann daher all denen uneingeschränkt empfohlen werden, die sich für die Säugetiere des Pleistozäns interessieren.

W. v. K.

NIETHAMMER, J. & F. KRAPP: Handbuch der Säugetiere Europas: Insektenfresser - Herrentiere. - 523 blz., 141 fig.: Wiesbaden. Prijs bij inschrijving: DM 234,- daarna: DM 328,-

Bei der Beschäftigung mit fossilen Säugetieren, speziell den pleistozänen Säugetieren, ist man immer wieder auf gute Informationen über die rezenten Säugetier angewiesen, z.B. wenn es um die morphologische Variabilität einer Art, die ökologische Einnischung geht. Deswegen ist es für den an fossilen Säugetieren interessierten

Laien und Wissenschaftler sehr wichtig, sich auf möglichst exakte Daten stützen zu können. Die Zahl der Bücher, die in letzter Zeit über Säugetiere erschienen sind, ist groß. Viele von ihnen bringen zwar eine breite Mischung sehr verschiedenartiger Informationen, aber gerade die zur Morphologie, die die der Paläontologe benötigt, sind nur randlich und meist unvollständig erhalten.

Eine ganz große Ausnahme bildet hier das "Handbuch der Säugetiere Europas", das J. Niethammer und D. Krapp herausbringen. Es ist ein groß angelegtes Vorhaben, dessen Vollendung sich sicher noch über einige Jahre erstrecken wird. Bisher sind 4 Bände erschienen. Zwei davon befassen sich mit den Nagetieren, eines mit den Paarhufern und der Jüngst erschienene Band mit den Insektenfressern und Primaten.

Jeder Band ist unter Mitarbeit von einer größeren Zahl von Spezialisten des In- und Auslandes verfaßt, aber trotz der Vielzahl der Bearbeiter ist dank der sorgfältigen Arbeit der Herausgeber ein sehr einheitliches Bild entstanden. Eine übersichtliche Gliederung erlaubt, die gesuchten Daten schnell zu finden sind. Alle Ordnungen und Familien, die in Europa vorkommen, werden kurz mit den für die Systematik wichtigen Merkmalen vorgestellt, wobei die morphologisch wichtigen Details mit zahlreichen Abbildungen herausgearbeitet werden. Bestimmungsschlüssel erleichtern die Übersicht. Die Gattungen und vor allem die in Europa vorkommenden Arten werden in Einzelkapiteln abgehandelt. Dabei setzt sich jedes Einzelkapitel regelmäßige aus einer klaren Diagnose, einer detaillierten morphologischen Beschreibung, einem Absatz zur Verbreitung, einer Diskussion der Merkmalsvariation, Anmerkungen zur Paläontologie und wo erforderlich auch zur Taxonomie zusammen.

Die Verbreitungskarten, die die bekannten randlichen Vorkommen einzeln anführen, können Anhaltspunkte bei der paläoklimatologischen Interpretation fossiler Vorkommen geben. Besonders hilfreich für den Vergleich mit fossilem Material sind die sehr guten Strichzeichnungen zahlreicher morphologische Details, die sich meist auf das Gebiß beziehen. Ebenso bieten die Maßtabellen eine wichtige Quelle. Natürlich sind nicht alle in der Zoologie üblichen Maße am fossilen Material zu gewinnen, aber die Herausgeber haben dafür gesorgt, daß die vorgelegten Maßtabellen eben auch Maße zu den Zahnreihen und deren Abschnitte enthalten, die an fossilem Material zu verifizieren sind. Zu fast allen Daten finden sich Hinweise auf die einschlägige Literatur, so daß die Konsultation dieses Handbuches sogleich das bisherige Schichttum eröffnet.

Der jüngst erschienene, vierte Band ist den Insektenfressern und Primaten gewidmet. Die Igel spielen im Fossilbericht nur eine untergeordnete Rolle, weil sie in den klassischen Gewöllefaunen in der Regel fehlen. Dagegen sind die Maulwürfe *Talpa* und *Desmana* im fos-

silbericht häufiger. Spitzmäuze finden sich regelmäßig in fossilen Kleinfauen und sind sowohl als Indikatoren für das Klima als auch für die stratigraphische Stellung von großer Bedeutung. Da die meisten fossilen Arten aber nur auf Zahn- oder Kiefermerkmale begründet wurden, ist die Präzision der Artabgrenzung mit der rezenten Arten kaum vergleichbar. Unter der Nennung von *Sorex araneus* bzw., *Crocidura leucodon* in pleistozänen Faunenlisten mögen sich nach dem Maßstab der Rezent-Zoologie, wie sie wohl begründet in diesem Handbuch vorgelegt wird, mehrere Arten verbergen (deren Trennung am fossilen Material allerdings vielfach versucht, aber kaum überzeugend gelungen ist).

Vor diesem Hintergrund muß man die Nennung von manchen fossilen Vorkommen rezenter Arten mit gehöriger Vorsicht betrachten, denn oft wurden (und werden) traditionsmäßig Namen rezenter Arten, wie *Sorex araneus* oder *Crocidura leucodon* verwendet, ohne daß nahestehende rezente Arten wie *Sorex caedutiens* oder *Crocidura russula* ausgeschlossen werden können.

Primaten haben stets einen besonderen Reiz. Im europäischen Bereich kommt rezent nur der Berberaffe (*Macaca sylvanus*) auf Gibraltar vor. Es ist fraglich ob dieses Vorkommen, das seit dem 8. Jahrhundert n. Chr. nachzuweisen ist, auch wirklich ursprünglich ist oder ob es sich auch hier um von Nordafrika eingeführte Tiere handelt. Sorgfältig ist das Vorkommen der fossilen Makaken in Europa aufgeführt, die in den warmen Interglazialen regelmäßig nach Mitteleuropa eingewandert sind. Nur das Letzte Interglazial (Eem) und das Holozän machen hier eine auffallende Ausnahme und zeigen die Minderung der Artenzahl im Laufe des Pleistozäns.

Bei der großen Bedeutung dieses vorzüglich aufgebauten Handbuches ist ihm eine große Verbreitung zu wünschen. Die Zahl der Käufer des gesamten Handbuches wird aber auf Grund des Preises von 328,- DM je Band klein bleiben müssen, auch wenn der Verlag noch bis zum Erscheinen des letzten Bandes einen Subskriptionspreis von 234,- DM gewährt.

W. v. K

HARRISON, D.L. & P.J.J. BATES, 1991: The Mammals of Arabia. Harrison Zoological Museum, Sevenoaks, United Kingdom, 354 blzn., prijs £65.

Arabië is een gebied met zeer uiteenlopende landschapstypen. Naast de zeer hete woestijnen zijn er de bergen van Koerdistan maar bijvoorbeeld ook de subtropische bossen van Dhofar. De zoogdierfauna van Arabië is daarom ook zeer divers en er komen in deze streek zo'n 150 in het wild levende zoogdieren voor, o.a. de otter, de lynx, 4 soorten gazellen, het damhert en vele soorten vleermuizen.

In deze tweede gereviseerde editie van "The Mammals of Arabia", de eerste verscheen in 1964-1972, worden de verschillende soorten uitvoerig beschreven. De ver-

spreidingskaartjes geven duidelijk aan waar de verschillende dieren voorkomen; daarnaast wordt de leefomgeving van de verschillende soorten beschreven en in een aantal gevallen afgebeeld. De uitgebreide beschrijvingen van de kenmerken o.a. ook schedel- en gebitskenmerken maken dit boek zeer waardevol. Ook de determinatiesleutels, voor de verschillende groepen, blijken zeer nuttig te zijn.

Voor zoogdierpaleontologen kan dit boek van dienst zijn omdat het nuttige informatie bevat over dieren die wij, ook in Nederland, fossiel aantreffen bijv. de trekhamster *Cricetulus migratorius* of de lynx *Lynx lynx*.

Vooral voor diegenen die zich wil verdiepen in meer exotische fauna's is dit boek van grote waarde door zijn overzichtelijke presentatie en de uitgebreide informatie die zeer "up to date" is.

Th. v. K.

AARIS-SORENSEN, KIM; PETERSEN, KAJ STRAND en TAUBER, HENRIK, 1990: Dansih finds of Mammoth (*Mammuthus primigenius* (Blumenbach). Stratigraphical position, dating and evidence of Late Pleistocene environment. Danmarks Geologiske Undersogelse serie B nr. 14, 44 pp. ISBN 87-88640-52-3; ISSN 0901-0289.

Denemarken is niet zo rijk aan mammoetfossielen als Nederland. Het is dan ook heel goed mogelijk alle 125 exemplaren in een overzicht te behandelen. De auteurs geven een catalogus van alle exemplaren, maar ook nog veel meer dan dat. Ze gaan na hoe de verdeling qua leeftijd en geslacht is. Ze gaan in op de vondstomstandigheden en op de determinatie. Een hoofdstuk is gewijs aan de C-14 dateringen die op een veertiental stukken zijn uitgevoerd. De deense mammoeten blijken voornamelijk tussen de 32000 en 22000 jaar BP te vallen. Sommige zijn ouder en ééntje komt uit op ca. 13000 BP.

Nadat de mammoetfossielen behandeld zijn, gaan de auteurs in op de verdere laatpleistocene fauna van Denemarken. Ze geven een kort overzicht van de gevonden soorten, aantallen en vindplaatsen. In totaal elf soorten laatpleistocene landzoogdieren, waarvan na de mammoet het damhert *Dama dama* en de steppewisent *Bison priscus* de meest talrijke zijn.

Tenslotte geven de auteurs een overzicht van de veranderingen die optraden van het Eemien tot het einde van het Weichselien in Denemarken qua klimaat en qua vegetatie en fauna. Tijdens het Midden-Weichselien maakte ook Denemarken deel uit van de grote mammoetsteppe die zich over de gehele noordelijke Holarctis uitstrekte.

Het boekje in de serie van de deense Geologische Dienst is zeer lezenswaardig en geeft in kort bestek een duidelijk en compleet overzicht van niet alleen de

deense mammoetvondsten maar van de fauna-ontwikkeling in het deense Laat-Pleistoceen in het algemeen.

G.W.

CLOTH, A. en DURANTHON, F., 1990. Les Mammifères fossiles du Quaternaire dans les Pyrénées. Musée d'histoire naturelle de Toulouse. 159 pp. ISBN 2 908695 00 6. Prijs FF 150.

Naar aanleiding van een tentoonstelling heeft het museum van Toulouse dit overzichtswerk uitgegeven. Het boek behandelt systematisch de kwartaire zoogdieren van de Pyreneeën, of eigenlijk, zoals uit de inleiding duidelijk wordt, uit de midden- en bovenpleistocene fauna's.

Van elk soort, of, in een aantal gevallen, hoger taxon, geven de auteurs eerst een aantal algemene opmerkingen, die taxonomie, ecologie, evolutionaire trends of het voorkomen in ruimte en tijd kunnen betreffen. Vervolgens wordt een lijst met vindplaatsen, eventueel inclusief aanduiding van niveau's, gegeven. Soms is het een beknopte lijst, waar nodig worden bepaalde sites wat uitvoeriger besproken. Kan de lezer voor wat betreft de grotere zoogdieren een veelheid aan vooral verspreidingsgegevens uit dit boek halen, de kleine zoogdieren (knaagdieren, haasachtigen, vleermuizen en insectivoren) worden heel wat beknopter behandeld. Aan deze groepen zijn samen 14 pagina's gewijd, van de 129 van het systematische gedeelte. Vondstgegevens zijn hier zeer summier, soms wordt alleen het aantal vindplaatsen gemeld.

De auteurs verdiepen zich even diep niet in de taxonomische problemen in elke groep of soort. Zo worden alle Lutrinae samengevat onder *Lutra lutra*. Een vondst van de Poches d'Aurensan wordt genoemd, onder verwijzing naar HELBING (1935) voor een verdere beschrijving. Helbing rekent deze vondst tot *Cybaonyx antiqua*. De auteurs geven niet aan, op wat voor gronden zij van de determinatie van Helbing afwijken.

Het boek wordt afgesloten met een aantal tabellen met maten en een alfabetische lijst van vindplaatsen met beknopte gegevens.

Het geheel is ruimhartig geïllustreerd, met afbeeldingen van fossielen, verspreidingskaarten en diagrammen. De uitvoering van dit A4-formaat boek is mooi, de prijs laag. Al met al krijgt men een overvloed aan informatie over de verspreiding in ruimte en tijd van de diverse zoogdieren binnen de (franse) Pyreneeën in ruimere zin, waarin makkelijk het een en ander na te slaan is. Eén naar mijn mening ernstige misser is er: de literatuurlijst omvat slechts een 24-tal titels.

In de tekst worden alle belangrijke gegevens gestaafd met referenties in de bekende vorm van auteur plus jaartal. Helaas zijn deze meestal niet in de literatuurlijst opgenomen. Een volledige literatuurlijst had de waarde van dit werk enorm verhoogd en het had dan een goede

hulp kunnen zijn om meer gespecialiseerde literatuur op het spoor te komen.

G.W.

PALEO-AKTUEEL

Door een toeval kreeg ik het tweede nummer (1991) van een keurig verzorgd drukwerk (150 pagina's 23,5 x 16,5 cm) in handen met als titel Paleo-Aktueel. Het blijkt een uitgave van het Biologisch-Archaeologisch Instituut te Groningen te zijn. Alhoewel onze leden vooral geïnteresseerd zijn in de paleontologie lijkt het mij, dat deze Groningse uitgave toch ook voor velen van ons interessant is door de gevarieerde inhoud aan korte op archeologie gestoelde artikelen.

Vooraf in het februari 1992 verschenen (derde) nummer met een uitgebreid artikel over de recente mammoetvondst bij Orvelte (Westerbork) van de hand van drs. J. Molema bewijst, dat Paleo-Aktueel ook iets te bieden heeft voor paleontologisch geïnteresseerden.

Nog even terugkomend op het eerder genoemde tweede nummer, laat ik uit de inhoud volgen: Radius-beitels van Ilipinar (Turkije), Runneninscriptie op bot, Menselijke skeletten uit Scheemda. Velen van ons zullen bij het zien van een titel als "Vondsten van de Swifterbandcultuur uit het Voorste Diep bij Bronneger (Dr.)" niet verwachten, dat in het artikel met deze naam een vondst van enkele fraaie geweien van *Cervus elaphus* besproken wordt.

Voor paleontologen met archeologische interesse wordt deze uitgave van harte aanbevolen.

Het blad verschijnt 1x per jaar en kost fl. 17.50. Voor losse nummers en abonnementen kan men contact opnemen met Paleo-Aktueel, Biologisch Archaeologisch Instituut, Poststraat 6, 9712 ER Groningen.

N.K

Gautier, A., 1990: La Domestication. Et l'homme créa ses animaux. -Errance, 278 pp. geill.: Paris. ISBN 0982- 2720, ISBN 2- 903442- 89- 4 Prijs: fl. 174,- Ed. Errance , Paris 1990 17, rue de l'Arsenal, 75 004 Paris

Velen onder ons staan niet stil bij de gedachte waar onze huisdieren vandaan komen, toch hebben deze een hele geschiedenis achter de rug. De geschiedenis wordt ons op een vlotte wijze verteld door prof Dr. Gautier, bij velen bekend door zijn kennis op het gebied van de fossiele zoogdieren uit het Kwartair. Dr. Gautier is hoofd van het Lab. Paleontologie U.G. Krijgslaan 281/ S 8-9000 Gent.

Dit boek beveel ik u van harte aan. Het is een instructief boek dat nagenoeg alle facetten en de geschiedenis van de huisdieren behandelt.

Op een prettige, goed leesbare wijze is door A. Gautier dit boek geschreven. Het is voorzien van vele duidelijke afbeeldingen. De auteur heeft de geweldige grote hoeveelheid gegevens die hij in zijn loopbaan en op zijn

reizen verzamelde, op papier gezet. Met het verschijnen van dit werk is er dan eindelijk een algemeen boek over de domesticatie van zoogdieren dat weinig voorkennis van de lezer vereist. Elke amateurzoogdier-paleontoloog, maar ook de leek en gevorderde zal er wat naar zijn gading vinden. Bij mijn weten is er geen vertaling uitgegeven, hoewel daar zeker een markt voor geweest zou zijn. Dit gat in de Nederlandstalige markt op het gebied van de paleontologie en archeologie in het algemeen wordt jammergenoeg alsmar groter. Dit fraai uitgevoerde boek, voorzien van zeer veel zwart-wit foto's en tekeningen, geeft ons een overzicht van hoe we naar huisdierresten kunnen kijken, hoe het levensverhaal verliep van de betrokken dieren en hoe hun omgeving eruit heeft gezien.

Het boek bestaat uit acht hoofdstukken, bevattende algemene informatie, methoden en probleemstellingen van de archeozoölogie. De verdienste van de auteur komt reeds tot uiting in het eerste hoofdstuk waar hij duidelijke bepalingen heeft over wat domesticatie nu eigenlijk is en hoe we dit moeten zien op historisch vlak. De vele verwijzingen naar onderzoekingen en onderzoekers is zeker prijzenswaardig. Hier komt nogmaals het grote verschil naar voren met de Engelse onderzoekers, nl. bij onderzoek in dezelfde richting, dat laatst genoemden niet kennen of willen kennen. In dit verband kunnen we misschien wel spreken van een kortzichtigheid van vele Engelse onderzoekers.

In het eerste hoofdstuk komt zowel de definitie van het huisdier aan bod als andere algemene aspecten. Hoofdstuk 1 besluit met de volgende vragen die in de erop volgende hoofdstukken besproken worden.

1. Welke waren de voorouders van onze huisdieren?
2. Welke zijn de typische kenmerken van de huisdieren?
3. Welke zijn de biologische oorzaken, verantwoordelijk voor het verschijnen van deze kenmerken?
4. Waar en wanneer zijn de klassieke dieren, zoals hond, schaap, geit of rund voor het eerst verschenen?
5. In welke historische context (hoe?) zijn de eerste huisdieren ontstaan?
6. Welke zijn de gevolgen daarvan?

Het laatste hoofdstuk gaat over de schulden en plichten die we eigenlijk hebben tegenover de huisdieren, over hun toekomst en de morele problemen ten aanzien van deze dieren die zijn veroorzaakt door de ontwikkeling van de moderne zoötechnologie.

Besluit: Een mooi en degelijk uitgevoerd boek, van een auteur wiens deskundigheid op dit gebied onbetwist is.

D.H.